



UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN

## **Universitätsbibliothek Paderborn**

**Petri De Dusburg, Ordinis Teutonici Sacerdotis, Chronicon  
Prussiae**

**Petrus <de Dusburg>**

**Francofurti ; Lipsiae ; Regiom. Pruss., 1679**

Privilegium Pruthenis à Legato Pontificio Anno 1249. d. 7. Id. Febr.  
concessum.

**urn:nbn:de:hbz:466:1-11850**



PRIVILEGIUM <sup>(a)</sup>

*Pruthenis à Legato Pontificio <sup>(b)</sup> Anno  
1249. d. 7. Id. Febr. concessum.*



Niversis presentes literas inspecturis, <sup>(c)</sup> Jacobus Leodiensis Archidiaconus, Domini Papæ Capellanus, ac ejusdem in Polonia, Prussia & Pomerania vicemgerens in Domino salutem. Noverit universitas Vestra, quod cum inter Neophytos Prussiae ex parte unâ & Religiosos Viros <sup>(d)</sup> Magistros & Fratres Domûs Teutonicæ in Prussia ex altera graves discordiæ ortæ essent super hoc, quod dicti Neophyti dicebant, quod licet à felicitis recordationis <sup>(e)</sup> Innocentio Papa III. Honorio & Gregorio Romanis Pontificibus, Prædecessoribus Patris nostri <sup>(f)</sup> Innocentii IV. qui nunc divina clementiâ providente præest Ecclesiæ S. Dei ipsis Neophytis esset concessum, ut cum vocati essent in libertatem filiorum Dei ex aqua & Spiritu S. renati in libertate sua manentes nulli alii essent, quam soli Christo & obedientiæ Romanæ Ecclesiæ subiecti, dicti tamen Magistri & Fratres contra hujusmodi concessionem venientes <sup>(g)</sup> \*\*\* tollere supra se svave jugum Domini formidabant. Et cum super hoc fuisset coràm prædicto SS. Patre per Procuratores partium prædictarum diutius altercatum, & per ea quæ pro utralibet partium fuere proposita, coram ipso plenè non potuerit scire veritatem, ipse hnjusmodi dissensionis exstinguere fomitem & discordes ipsos optans ad concordiam reducere unitatem, nos ad partes illas transmisit, dans nobis

N n n

lite-



literis Apostolicis in mandatis, ut partibus ad nostram præsentiam convocatis sollicitè tractarem de facienda concordia inter ipsos. Nos igitur ad partes Prussiæ de mandato Apostolico pro solo Bono obedientiæ Papæ huc specialiter accedentes, partibus ad nostram præsentiam convocatis, de dicta concordia tractavimus diligenter, & easdem partes Domino favente ad concordiam unitatem reduximus sub hac formâ.

In primis siquidem dicti Magistri & Fratres ardenti desiderio affectantes, ut negotium fidei Christianæ liberè in partibus illis currat, & nomen Domini nostri Jesu Christi in gentibus dilatetur, & hoc præcipuè quarant in illis partibus, (b) sicut dicunt neophytis supradictis jam ad fidem conversis & baptizatis, nec non & paganis omnibus in eisdem circumjacentibus partibus convertendis & baptizandis in nostra & venerabilis Patris (i) Herdueri (k) Culmensis Episcopi ad hoc à nobis specialiter vocati præsentia, præsentibus & pluribus aliis bonis viris talem libertatem liberaliter CONCESSERUNT, ut videlicet licitum sit iisdem Neophytis emere res quascunque à quibuscunque voluerint aliisque modis justis acquirere prout voluerint & valuerint, sibi que viderint expedire, & quod quid emerint vel acquisiverint sibi ipsis acquirant & hæredibus suis legitimis. Ita videlicet, quod quando aliquis ab eis recesserit ab hac vita habens filium vel filiam, quæ nunquam fuerit maritata, (l) vel utraque, isti succedant iisdem. Et si filium vel filiam non habuerit & adhuc Parentem & matrem habeat, succedent isti suo filio morienti. Si verò nec filium, nec filiam, nec Patrem, nec Matrem, & adhuc filius sui filii sit superstes, succedat avo suo. Porro si nullum habuerit superstitem de prædictis & habuerit Fratrem, succedat & idem Frater, & si ipse frater morte præventus reliquerit filium, idem filius fratris succedat Patruo moriente. Quæ prædicti neophyti gratanter acceptarunt, cum in paganis (m) hæc non habuissent, ut dicebant, nisi solos filios successores, & con-

cesse-



cesserunt iidem neophyti coram nobis & aliis ante dictis libera voluntate, ut si quis ex eis vel successoribus suis obierit, & nulum superstitem reliquerit, de omnibus hæredibus antedictis; omnia Bona ipsorum immobilia ad Magistrum & Fratres prædictos, & domum eorum & alios Dominos, sub quibus iidem Neophyti manserint liberè devolvantur. Et idem de mobilibus, nisi ipsi Neophyti in vita, vel in morte de illis aliud duxerint ordinandum. **CONCESSERUNT** etiam prædicti Magistri & Fratres Neophytis antedictis, ut libere possint expendere, dare, erogare, vendere & alia quæcunque facere tam in vitâ, quam in morte de mobilibus Bonis suis; Et insuper quod licitum sit eisdem pro necessitate sua, vel pro sua etiam utilitate immobilia Bona sua vendere paribus suis, vel Teutonicis seu Prutenis, Christianis vel (n) Pomeranis, dum tamen personis præfatis Magistro & Fratribus sufficientem faciat cautionem ad valorem immobilis rei vendendæ, quod postquam vendiderint ad paganos non fugient, vel ad hostes, quos manifestè ipsorum Fratrum constiterit esse hostes. **CONCESSERUNT** præterea præfati Fratres Neophytis ut licitum sit eis condere Testamentum de Bonis suis mobilibus & etiam immobilibus, ita tamen, quod si aliqui aliqua immobilium testamento legaverit alienæ Ecclesiæ vel personæ Ecclesiasticæ, eadem Ecclesiæ vel personæ illa immobilia infra annum vendere teneatur hæredibus defuncti vel aliis supra dictis, & habeant sibi illa Ecclesiæ vel personæ pecuniam, quam ex venditione receperant pro iisdem. Alioquin anno elapso illa immobilia sic legata & per negligentiam non vendita per annum ad dictos Magistros & Fratres liberè devolvantur, cum (o) idem Magister & Fratres unam faciant Ecclesiam & terram, quam habent in Prussia à Romana Ecclesiæ teneant, credunt & dicunt, quod licitum non sit eis ut terram eandem in dominium alterius Ecclesiæ vel personæ Ecclesiasticæ transferant absque summi Pontificis consensu & licentiâ spiritali.



Quæ omnia Neophyti gratanter receperunt, & consenserunt coram nobis & aliis supra dictis. Si in prædictis omnibus venditionibus faciendis præfati Magistri & Fratres de quacunque vendenda tantum voluerint dare, quantum alius, ipsi Fratres omnibus aliis præferantur. Et iidem Fratres fideliter promiserunt, quod ipsi non impedient vel procurabunt publicè vel occultè, ut ab alio de re illa minus quam valeat offeratur. **ITEM CONCESSERUNT** Fratres prædicti Neophytis supradictis ut liceat eis liberè contrahere matrimonium cum quibuscunque legitimis ad legitimum matrimonium contrahendum, & ut possint esse (p) Procuratores in omnibus causis, & adversus quoscunque agere & jura repetere, ut tanquam personæ legitimæ ad omnes actus legitimos admittantur, coram iudicibus quibuscunque tam in foro Ecclesiastico, quam in Seculari. Et ut ipsi & filii eorum legitimi possent esse Clerici & religionem intrare, & quod filii ex ipsis Neophytis, qui sunt vel erunt ex Nobili prosapia prognati, accingi possint cingulo militari; & ut omnia breviter comprehendantur, iidem Fratres sæpè dictis neophytis concesserunt libertatem omnimodam probabilem, quamdiu fidem catholicam observabunt & in subjectione & obedientiâ Romanæ Ecclesiæ permanebunt, & erga ipsam Magistrum & Fratres, & domum ipsorum fideliter se habebunt. **ET CONCESSERUNT** iidem Neophyti requisiti à nobis quam Legem intendant vel vellent eligere, vel quæ vellent secularia iudicia observare, habito inter se consilio petierunt & elegerunt legem mundanam & secularia iudicia Polonorum vicinorum suorum, & prædicti Fratres concesserunt eis benignè. Et ad petitionem ipsorum, & ad mandatum nostrum ferri candentis iudicium & omnia alia, si qua sunt in eadem lege contra Deum vel Romanam Ecclesiam sive contra libertatem Ecclesiasticam & ab eadem lege penitus removerunt & concesserunt penitus non servari. Et promiserunt iidem Fratres coram Nobis & aliis



aliis antedictis, quod bona dictorum Neophytorum indebitè non accipient, nec eis auferent, nisi secundum rationabilia iudicia dictæ Legis. PORRO Neophyti sæpè dicti specialiter autem illi de (g) Pomezania, Warmia & Nattania à nobis instructi, quod pares sunt omnes homines, dum non peccant, & quod solum peccatum miseros facit homines & subjectos, & etiam quod quilibet quantumcunque sit liber, si facit peccatum, servum se facit peccati; nolentes perdere supra dictam libertatem, nolle se de cætero subicere homini pro peccato; coram nobis & aliis supra dictis Deo ac Romanæ Ecclesiæ ac Fratibus supra dictis voluntate spontaneâ firmiter & fideliter promiserunt, quod ipsi & hæredes eorum in mortuis comburendis & subterrands cum equis, sive hominibus, vel cum armis, seu vestibus vel quibuscunque aliis rebus pretiosis vel etiam in aliis quibuscunque ritus gentilium de cætero non servarunt; sed mortuos suos juxta morem Christianorum in cæmeteriis sepeliunt, & non extra (r) Idolo quod semel in anno collectis frugibus consueverunt (f) confringere & pro Deo colere cui nomen Curche imposuerunt, vel aliis Diis, qui non fecerunt cælum & terram, quibuscunque nominibus appellarentur de cætero non libabunt, sed in fide Domini nostri Jesu Christi & Ecclesiæ Catholicæ & obedientiâ & subiectione Romanæ Ecclesiæ firmi & stabiles permanebunt. PROMISERUNT etiam quod inter se non habebunt de cætero (t) Tilustones & Linguscho-nes, homines videlicet mendacissimos, histriones, qui quasi gentilium Sacerdotes in exequiis defunctorum in tormentorum infernalium pœna promerentur, dicentes malum bonum, & laudantes mortuos de suis furtis & spoliis, immundiciis & rapinis ac aliis vitiis & peccatis, quæ dum viverent perpetrarunt ac erectis in cælum luminibus clamantes mendaciter afferunt, se videre præsentem defunctum per medium cœli volantem in equo armis fulgentibus decoratum, (u) usum in manu ferentem, &



cum comitatu magno in aliud seculum procedentem, talibus & assimilibus mendaciis populum seducentes & ad ritus gentilium revocantes. Hos, inquam, promiserunt se nunquam de cætero habituros. ITEM PROMISERUNT quod duas vel plures uxores simul de cætero non habebunt, sed unâ solâ contenti cum ipsâ contrahent unusquisque sub testimonio competenti & matrimonium illud in Ecclesia statutis temporibus solemnitate debitâ publicabitur. PROMISERUNT etiam quod nullus eorum de cætero filiam suam vendet alteri matrimonio copulandam & quod nullus uxorem filio suo emet vel sibi. Nam ex hoc inter illos talis consuetudo sicut intelleximus inolevit, qualis nec inter gentes, ut videlicet uxorem Patris sui aliquis habeat. Cum enim Pater aliquam uxorem de pecunia communi sibi & filio emerat, hætenus servaverunt, ut mortuo Patre uxor ejus ad filium devolveretur, sicut alia hæreditas de Bonis communibus comparata. Et ne quis hac de causa novercam suam possit sibi vendicare ulterius in uxorem, uxores nec vendere nec emere promiserunt. Si tamen à sponso patri vel sponsæ matri, vel è converso, vestes & alia clenodia data fuerint, vel promissa, vel si dos viro, vel donatio propter nuptias uxori data fuerit vel promissa secundum quod jura permittunt, hoc nullatenus prohibemus. Inde promiserunt dicti Neophyti quod nullus ex eis quacunque de causa novercam suam de cætero ducet in uxorem vel uxorem fratris sui, vel etiam aliam sibi in primo, secundo, tertio, quarto consanguinitatis vel affinitatis gradu attinentem absque summi Pontificis dispensatione ac licentiâ speciali, & quod nullum utriusque sexûs hæredem legitimum reputabunt, vel ad supradictam hæreditatis successionem admittent, nisi illos solos, qui de legitimo matrimonio secundum Statuta Romanæ Ecclesiæ fuerint procreati. Et quod nullus filium suum vel filiam quacunque de causa per se vel per alium abjiciet vel occidet, de cæterò publicè vel occulte vel ab alio

talia



talia quocunque modo fieri consentiet vel permittet. Promiserunt etiam, quod quam cito puer alicujus natus fuerit vel ad minus infra octo dies si tamdiu potest absque mortis periculo reservari ipsum baptizandum facient ad Ecclesiam deportari & à Presbytero baptizari facient immergendo puerum ter in aquam & dicendo: Puer ego te baptizo in nomine Patris Filii & Spiritus Sancti. Et quia longo tempore Presbyteris & Ecclesiis caruerunt & idcirco multi non baptizati ad inferos descenderunt & multi adhuc inter eos remanent baptizandi, facient intra mensem in forma Ecclesiæ baptizari, alioqui ut consenserunt, ut bona parentum, qui natos suos infra dictum tempus ex contemptu non fecerint baptizari & etiam bona illorum, qui adulti baptismum pertinaciter recipere noluerint requisiti publicentur, ipsique extra Christianorum fines nudi in tunica expellantur, ne boni aliorum mores ex eorum pravis colloquiis corrumpantur.

**PROMISERUNT** & illi de Pomezania, quod infra proximum Pentecosten Ecclesias ædificabunt in locis inferius nominatis. Primam in villa quæ vocatur (w) Pogolovve alio nomine (x) Puleus, secundam in villa quæ vocatur (y) Rastellivva, Tertiam in loco, qui vocatur (z) Lingves, Quartam in loco, qui dicitur (1) Liopiez. Quintam in Chomor S. Alberti. Sextam in (2) Bobis. Septimam & octavam in (3) Gezia. Nonam in Profile. Decimam in (4) Resia: Undecimam circa antiquum Christburg: Duodecimam in (5) Rerdiz (6) Tertiam decimam in novo Christburg. Illi autem de Warmia promiserunt, quod infra terminum ante dictum ædificabunt Ecclesias in locis inferius notatis. Primam in villa, in qua sedet (7) Jedu vel propelocum illum. Secundam in (8) Sutimes. Tertiam in (9) Banda-dis. Quartam in (10) Stivia. Quintam in (11) Vuntenone. Sextam in Bronsberg. Illi verò in Natania promiserunt, quod infra ejusdem terminum ædificabunt Ecclesias in (12) Labegano, aliam in vicinia Thumonis. Tertiam in (13) Sveviert & quamli-

bet



bet istam Ecclesiarum tenebuntur ædificare & ornare ornamentis, calicibus & libris & aliis necessariis prout decet. Illi de villis qui sunt vel erunt ad quamlibet Ecclesiam assignatæ, ut ad illam conveniant, & in ea, vel ex ea Ecclesiastica suscipiant sacramenta. Et promiserunt omnes prædicti, quod dictas Ecclesias ædificabunt adeò honorabiles, & decoras, quod plus videbuntur delectari in orationibus factis in Ecclesiis, quam in sylvis. Si autem prædictas Ecclesias non ædificaverint infra terminum supra dictum, consenserunt, ut præfati Magistri & Fratres accipiant vel accipi faciant ab unoquoque ipsorum secundum proprias facultates aliquam rationabilem portionem & ex his ædificare facient Ecclesias ante dictas. Et promiserunt prædicti Fratres, quod dictis Ecclesiis ædificatis ipsi bonâ fide easdem Presbyteris conferent infra annum eis que infra dicta beneficia assignabunt. Et ipsi Neophyti promiserunt, quod ædificatis dictis Ecclesiis ipsi singulis diebus Dominicis & Festivis ad minus suas Parochiales Ecclesias frequentabunt. Præterea præfati Fratres capientes, ut dicunt, ut in dictis Ecclesiis perpetuis temporibus dignè Deo & laudabiliter serviatur, singulas Ecclesias supradictas sic in rerum præsentia dotaverunt ad præsens, quod verò ad sustentationem Presbyteri uniuscujusque Ecclesiæ de prædictis promiserunt & concesserunt octo mansos terræ quatuor videlicet in campis & quatuor in sylvis, & decimam viginti uncorum, duos boves, unum eqvum, vaccam & si decima Presbyteri, quando advenerit parata non fuerit, dabit ei etiam annonam, (14) bladum ad faciendum pro se tertio & pro equo prædicto & etiam pro seminandis agris sibi assignatis, quousque tempus advenerit percipiendi decimam sibi assignatam, & insuper oblationes & legata & alia quæ ei collocata fuerint intuitu pietatis. PROMISERUNT insuper dicti Fratres, quod quando ad majorem pacem & meliorem fortunam venerint, in duabus partibus terræ postquam eis fuerint assignatæ, & numero & bene-



beneficiis ampliabant. Præterea promiserunt neophyti sæpe dicti, quod omnes utriusque sexus tam juveneres quam adulti in quadragesima à carnibus & lacticiniis abstinebunt, & in sexta feria similiter abstinebunt, & prout poterunt jejunabunt, & dies dominicos & festivos ab omni servili opere servabunt. Et confessiones suas ad minus semel in anno facerent, proprio Sacerdote & in Pascha recipient sacrosanctum corpus Christi & alia facient & cavebunt, qui debent boni cavere & facere Christiani, prout à Prælatiis suis & aliis viris bonis Catholicis fuerint eruditi. Cæterùm ne neophyti videantur ingrati libertatis & gratiæ supradictæ optaverunt, ut dicebant, concesserunt coram nobis & aliis supradictis & firmiter promiserunt, quod quia difficile esset nimis Magistro & Fratribus antedictis omnes villulas Prussiæ circumire pro suis decimis trituranis & adducendis ipsi neophyti & successores eorum decimam in horrea dictorum Fratrum annuatim conferrent trituratam. Et insuper promiserunt, quod prædictorum Magistrorum & Fratrum omnium & singulorum vitam, membra, honorem & jura pro posse & bona fide observabunt, nec consentient vel promittent tacitè vel expressè, publicè vel occultè, quod aliqua fiat proditio contra ipsos, & quod si ipsam noverint factam vel faciendam eam pro posse impediant, vel ita prudenter revelabunt, quod ipsi Magistri & Fratres sibi poterunt præcavere, & quod cum Christiano vel Pagano fœdera indebita sive colligationes & conspirationes contra eosdem Magistrum & Fratres de cætero non facient vel habebunt, & quod ad omnes expeditiones ipsorum ibunt decenter, parati & armati, juxta per proprias facultates & dicti Fratres coram nobis & aliis antedictis firmiter promiserunt, quod si quis ex supra dictis neophytis in expeditiones ipsorum Fratrum à paganis vel hostibus captivati ipsi Fratres sine suo damno ad liberationem illorum fideliter laborabunt, & ut prædicta omnia firmiter & inviolabiliter in perpetuum observentur.

Ooo

Frater

sub (2)



Frater (15) Hermannus ViceMagister dictæ domus in Prussia pro se & universis Fratribus dictæ domus fidem dedit. Et prædicti neophyti coram Nobis corporaliter juraverunt, quod omnia & singula suprascripta sicut promissa sunt & concessa in perpetuum inviolabiliter observabunt. Et hæc omnia facta sunt de consensu partium & concessa salvis in omnibus Apostolicæ sedis auctoritate, obedientiâ, dominio & jure. Et salvo jure Prælatorum Patriæ præsentium & futurorum & salva omni Ecclesiastica libertate. Et salvis omnibus Privilegiis & libertatibus dictorum Magistrorum & Fratrum. Denique in signum quod præfati discordes reducti sunt ad veræ pacis & concordie unitatem omnes offensas præteritas perpetratas hinc inde Magister & Fratres dictis Neophytis de Pomezania penitus remiserrunt, & illis eis similiter vice versa & se invicem coram nobis ad pacis osculum receperunt (16). In quorum omnium memoriam & testimonium præsentis literas sigillo nostro & Episcopi supra dicti, qui nobiscum in omnibus præsens fuit. Et quia religiosus Frater (17) Hermannus Magister dictæ domus in Prussia præsens non erat sigillis præfati Hermannii Vicemagistri & Conventus in Balga & Henrici Marschalci dictæ domus in Prussia fecimus roborari. Actum Anno ut supra MCCXLIX. VII. Idus Februarii.

## ANIMADVERSIONES.

(a) Latinum Privilegii hujus exemplar communicavit mecum Nobiliss. Dn. Got. de Peshvitz inclytæ urbis Gedanensis Secretarius. Aliud exemplar Latinum, ex quo hoc emendarem nusquam inveni. Germanica tamen exemplaria duo se obtulerunt. Alterum Elbingæ est penes Magn. Dn. Got. Zamelium Cof. urbis Elbingensis, quod ex antiquo aliquo Codice descriptum est, ut ex Dialecto Lingvæ Germanicæ antiqua, palam est: Alterum est in Codice MS. Magn. Dn. Dan. Wachschlageri Cof. urbis Thoruniensis. Et hoc descriptum est ex Chronico nescio cujus Georgii Kremmeri. Ex his Germanicis exemplaribus plurima nobis insequentibus erunt notanda.

(b) Idem



- (b) Idem annus habetur infra, in ipsa subscriptione. In codice tamen Thoruniensi Kremmerus Privilegio huic in fine subjecit, sibi circumstantias singulas consideranti videri, hoc Privilegium esse datum Anno 1252. Sequntur hunc alii, qui itidem hoc ipsum ad An. 1252. referunt, sed perperam, ut in Animadversionibus ad ipsum Dusburgium probavimus, & ex sequentibus etiam patebit.
- (c) Postea Pontifex Romanus, Urbanus IV. dictus. Hic etiam Sven-topelcum Ducem Pomeraniæ Ordini Teutonico infestissimum ad pacem colendam adegit. Vid. Dusburg. *part. 3. Chron. cap. 66.* Quin his ipsis Pactis cum veteribus Prussis initis interfuisse Sven-topelcum tradunt Chronica recentiora. Contrarium verò ex subscriptione horum Pactorum probari potest.
- (d) Magistrum non Magistros & hic & in sequentibus esse legendum, docent Exemplaria Germanica.
- (e) Innocentium III. agnoscit etiam Codex Thoruniensis: omittit verò eum Elbingensis, & quidem rectè. Innocentius enim III. obiit Anno 1216. quo tempore Cruciferi nondum Prussiam habuerunt, ut qui Anno 1226. demum Pacta cum Conrado Duce Masoviæ, de Prussia occupanda iniverunt quam deinde Anno 1231. ingressus est Hermannus Balke Magister Provincialis. Vid. Dusburg. *part. 3. cap. 1.*
- (f) Latinum Privilegii exemplar, ex quo hæc traducta sunt, habet Innocentium V. Sed Chronologia repugnat. Germanica exemplaria habent Innocentium IV.
- (g) Desunt hic quædam in Latino, quæ ex Germanico suppleri possunt, & sunt ferè hæc: *tantis eos oneribus opprimebant, quod alii pagani Prussorum vicini hæc audientes, tollere &c.*
- (h) Corrupta sunt hæc verba. Legendum fortasse, *sicut decet; aut promiserunt*, ut ex Germanico legendum esse probari potest.
- (i) Henrici legunt Codices citati Germanici. Dusburgensis eum Heyd-nricum vocat. *part. III. cap. 145.*
- (k) Germanici Codices addant: *Von Gottes Gnaden Culmischen Bischoffe* i. e. *Dei gratia Culmensis Episcopi.*
- (l) Thoruniensis Codex habet: *Die nie einem Manne gegeben wâr / oder sie beyde nicht.*
- (m) Latinum exemplar habuit *nec non*, sed suffragantibus Germanicis exemplaribus aut substituendam vocem, *hæc*, aut plane inducendam esse duximus.



- (u) Ita legendum esse putamus, non ut antè habebatur, *Romanis*. Germanici Codices non conveniunt, cum Elbingensis legat *Pomern*; Thoruniensis verò *Romern*.
- (o) Particulam *non*, quæ in Prototypo reperiebatur hic expunximus.
- (p) Germanica exemplaria habent, *Bormunde* quod & Tutores significare potest.
- (q) Non Pomerania, ut habet Latinum exemplar, sed Pomezania, ut est in Exemplaribus Germanicis.
- (r) Exemplar Latinum habuit, *Iddo*. Sed Germanica habent, *Abgott* quod Idolum notat.
- (s) Germanica exemplaria legunt, non *brechen* quod est confringere, sed *machen* i. e. conficere.
- (t) Codex Elbingensis ita: *Taliffones und Lugasthones*; Thoruniensis: *Taliffones und Ligasthones*.
- (u) Quid hic per usum intelligatur divinare non possum. Vitiosam esse lectionem palam est. In Germanicis exemplaribus legitur quidem ut hic, *in der Hand tragend*: Sed quid in manu gesserint, non additur. Ex quo apparet, neque eos, qui hoc Privilegium in Germanicam linguam converterunt hanc vocem intellexisse.
- (w) Cod. Elb. *Postleve*. Thoruniens. *Postleve*.
- (x) Thorun. *Buriz*. Elbing. *Bucis*
- (y) Thorun. *Postellina*. Elbing. *Pastellinia*.
- (z) Thorun. & Elbing. *Lingnes*.
- (1) Thorun. *Lupis*. Elbing. *Luxies*.
- (2) Thor. *Polaus*.
- (3) Thorun. *Beria*. Elbing. *Becia*.
- (4) Thorun. & Elbing. *Besia*.
- (5) In Thoruniensi legitur *zu Rade*. In Elbingensi verò hæc planè omittuntur.
- (6) Omittuntur hæc in Cod. Elbingensi; sed agnoscit ea & Codex Thoruniensis.
- (7) Elbing. *Jedin*. Thorun. *Jedin*.
- (8) Elbing. & Thorun. habent *Buganz*.
- (9) Codices Germanici legunt *Baudachs*.
- (10) Nina habet Elbing. At vero Thoruniensis *Ninya*.
- (11) *Bon Denaw* Elbing. *Bon Denetwe* Thorun.
- (12) *Sabiaro* Elb. & Thor.



- (13) Burvere Thorun. & Elbing.
- (14) In Germanico sic redduntur: Getreyde zu Brod und Bier / vor ihm selbst dritte.
- (15) Germanica exemplaria vocant eum Henricum. Estque ille Magister Provincialis Henricus de Wida, qui secundum Dusburgensem Anno 1247. ad hanc dignitatem est erectus. Vid. Dusburg. part. 3. Chron. cap. 66.
- (16) Hæc clausula in Germanicis Exemplaribus breviter concipitur hunc in modum: Umb weicher Dinge alle Gedächtnis und Gezeuge haben wir diesen gegenwärtigen Brief uf Bitte beyder Theile mit unserm Siegel lassen befestigen. Geschehen zu Christburg im Jahre unsers Herrn 1249. im 7. Tage des Monats Juny.
- (17) Eo tempore non Hermannus Magister neque Hermannus Vice-Magister Ordini præfuerunt, sed aut Conradus Landgr. Hassia, ut vult Dusburgensis aut Henricus de Hohenloe, ut ex aliis monumentis colligitur. Vice-Magister autem fuit Henricus de Wida. Suspiciari autem ex hac Privilegii clausula licet, Privilegium hoc Prussis jam antea fuisse datum Hermanno de Salza & Hermanno de Balke Prussiam administrantibus. Tunc autem videlicet Anno 1249. tantum fuisse renovatum. Aut etiam errore Librarii alicujus clausula hæc ex alio Privilegio antiquiore huc est translata.



Ooo 3

DI-